

**Osnovni tečaj
o franjevačkoj
misionarskoj
karizmi**

**Teologija
oslobođenja
iz franjevačke
perspektive**

Lekcija 20

Impresum

Nakladnik:

Svjetlo riječi, Sarajevo – Zagreb

Za nakladnika:

Zdravko Kujundžija

Prijevod s njemačkog:

Ladislav Z. Fišić

Korektura:

Dražana Radman i Jozo Jezerčić

Grafičko oblikovanje:

Branko R. Ilić

Tisak:

Grafotisak, Grude

Sarajevo – Zagreb, 2003.

Naslov izvornika:

Grundkurs zum

franziskanisch-missionarischen Charisma

Nakladnik izvornika:

Međunarodni ravnateljски tim CCFMC

Predsjednik: *Anton Rotzetter*, OFMCap

Drugo, prerađeno izdanje, usklađeno
s prijedlozima Međunarodnog
kongresa CCFMC, Asiz, 1994.

Redakcija:

Maria Crucis Doka OSF,

Patricia Hoffmann,

Margarethe Mehren OSF,

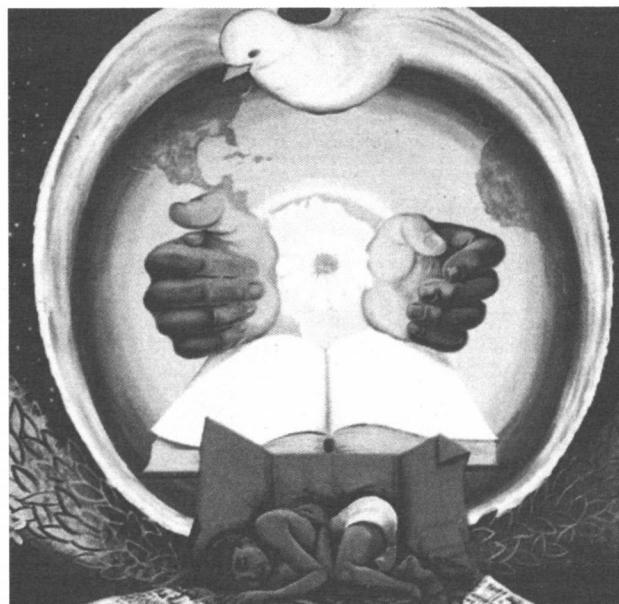
Andreas Müller OFM,

Othmar Nogger OFMCap,

Anton Rotzetter, OFMCap

Grafike: *Jakina U. Wesselmann*

Osnovni tečaj o franjevačkoj misionarskoj karizmi

Teologija oslobođenja iz franjevačke perspektive

Lekcija 20

Teologija oslobođenja iz franjevačke perspektive

Iz izvora

Kako je Franjo jednom janjetu poklonio život

A. Uvod

B. Pregled

C. Informacija

1. Teologija oslobođenja i njezina aktualnost

- 1.1. Temeljna iskustva
  - Povijesni okvir
  - Novo političko držanje Crkve
- 1.2. Temeljno shvaćanje teologije oslobođenja
  - Bog na strani siromašnih
  - Temeljno pitanje
  - Ideja o kraljevstvu Božjem
  - Proročka obveza
  - Oslobođenje kao nova paradigma teologije
- 1.3. Pastoralne posljedice
- 1.4. Mučenici
- 1.5. Novo otkrivanje Crkve
- 1.6. Teologija oslobođenja u drugim odnosima

2. Franjevački pokret i traganje za oslobođenjem

- 2.1. Franjo i Klara: simboli oslobađajuće Crkve
  - Politika i gospodarstvo
  - Promjene života i mišljenja
  - Bratsko zajedništvo sa siromašnima
  - Vizija i praksa promijenjenoga svijeta
  - Kreativnost i primjena miroljubivih sredstava
- 2.2. Izazovi teologije oslobođenja franjevačkom pokretu - novi oblici djelovanja
- 2.3. Zaključci

D. Vježbe

E. Primjene

F. Literatura

Kako je Franjo jednom janjetu poklonio život

Jednoga se dana neki seljak dao na put da bi mesaru odnio janje. Susretne ga Franjo koji je odmah znao da su janjetovi dani odbrojani.

Foto: Pepi Merisio

Ali se Franjo, koji je na poseban način volio ovce, nije mogao s time pomiriti. Putove koji vode u smrt treba prekinuti, rekao je sebi.

I tako on ponudi seljaku kao zamjenu ogrtač koji mu je malo prije toga dao jedan bogataš.

Seljak uvidi vrijednost ogrtača i uze ga rado kao cijenu za janje.

A janje je još dosta godina uživalo život koji mu je Franjo poklonio.

(prema Bonaventuri, LM VII, 6).

Teologija ljudi

Teologija oslobođenja ima svoj izvor u Latinskoj Americi. Ona je sedamdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća najdublje obilježila lice Crkve ovoga kontinenta. Vršila je velik utjecaj na Crkvu i teologiju na cijelome svijetu. Danas je u crkvama Trećega svijeta vidimo u mnogo verzija. Teologija oslobođenja je više puta dala povoda za pogrešno tumačenje, kako za snažno odbijanje tako i za izričito podržavanje.

Kod teologije oslobođenja se ne radi o teološkom smjeru koji se samo u malenkostima razlikuje od drugih.

Ona ima svoj izvor u životu i radu tisuća zajednica laika, redovnika, teologa i teologinja; to je teologija ljudi i njihova strastvenog zalaganja. Već zbog toga teologija oslobođenja ne ostavlja duhove mirnima i nezainteresiranima, ona postavlja pitanja i nastupa kritički; u njoj se odražava odlučno vjersko držanje i politička praksa.

Kao franjevačka braća i sestre, moramo upoznati teologiju oslobođenja. U njoj, naime, nalazimo stajališta i oblike ponašanja koji odgovaraju duhu franjevačkoj tradiciji.

Pregled

B

Temeljni uvidi

U prvom se odsjeku radi o povijesnoj pozadini i o temeljnim iskustvima koji su doveli do teologije oslobođenja. Pritom se pobliže sagledavaju temeljni uvidi teologije oslobođenja i njezin doprinos teologiji. Nakon toga se osvjetljava situacija u kojoj se teologija oslobođenja na temelju promijenjenih pretpostavki danas nalazi: izmijenila se baza Crkve, različite su skupine pokušale teologiju oslobođenja učiniti nedjelotvornom i praznom.

U drugom se odsjeku radi o odnosu između teologije oslobođenja i franjevačkoga pokreta. Na svetog se Franju u Latinskoj Americi odavno gleda kao na simbol pokreta oslobođenja. Neki su njegovi temeljni stavovi i oblici ponašanja bitni za teologiju oslobođenja.

1. Teologija oslobođenja i njezina aktualnost

1.1. Temeljna iskustva

● Povijesni okviri

U najviše latinoameričkih država postojali su od 19. stoljeća regulirani odnosi između Crkve i države: zadaće i jedne i druge bile su točno opisane i međusobno razgraničene. U mnogim situacijama nije bilo lako razlikovati politiku crkava od državno-stranačke politike. Osim toga, bilo je težnji koje se nisu slagale s kršćanskom vjerom: sloboda pojedinca je bila toliko naglašavana da se zaboravljalo preuzimanje odgovornosti za druge ljude i zalaganje za pravednu podjelu dobara (= liberalizam); k tomu je dolazilo i shvaćanje po kojemu bi socijalne prilike i zakoni, kakvi su u tom trenutku bili, morali ostati nepromijenjeni i uvijek vječno vrijediti. Ljudima uopće nije dolazilo u svijest da zakoni i prilike mogu biti i nepravedni i da bi ih se zbog toga moralo mijenjati (= pozitivizam). Crkva je u društvenim razvojem bila najpostojanija snaga. Ona se stoga načelno suprotstavljala velikim političkim pokretima koji su dolazili iz Europe i Sjeverne Amerike i zahvaćali i latinoameričke zemlje. Iako se politička neovisnost nije zahtijevala od redovnika i svećenika, Crkva se kao cjelina vjerno držala prava portugalske i španjolske krune prema slobodarskim pokretima. Ono što je J. B. Metz u svome djelu *S onu stranu građanske religije* označio za Europu, vrijedi i za katolicizam u Latinskoj Americi:

Katolicizam kod nas ne samo da građansku povijest slobode nije prihvatio nego se uvijek protiv nje branio. Takozvana "katolička vremena" unutar europske povijesti novoga vremena bila su uvijek vremena "protiv": Vremena protureformacije, proturevolucije, protuprosvjetiteljstva, vremena političke restauracije i romantike (J. B.

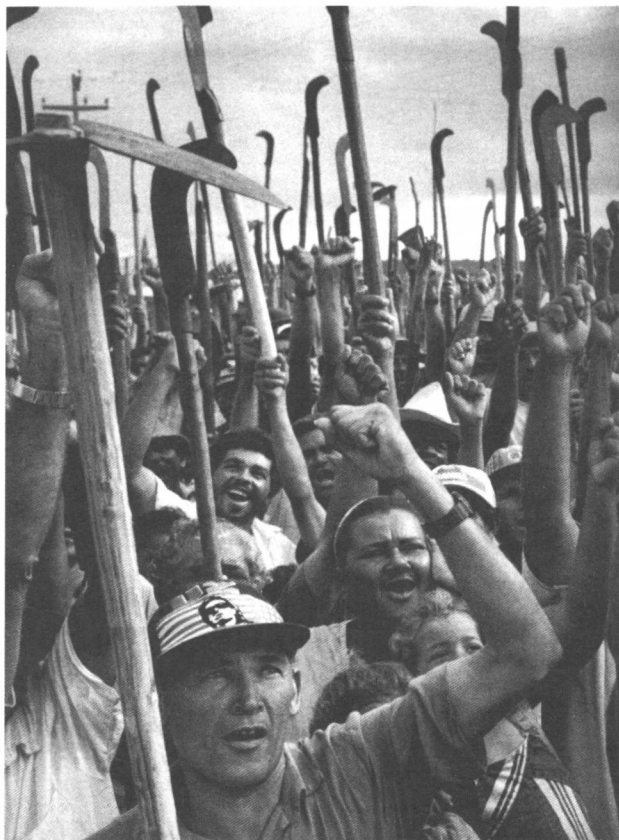
Metz). Časne su *iznimke* bile isključivane iz Crkve; one su važile kao otpadnički glasovi, opasni po sustav. U svim je zemljama Latinske Amerike bilo na snazi patronatsko pravo Portugala i Španjolske, tj. svi upravni poslovi Crkve u rukama portugalskih i španjolskih kraljeva. To je vrijedilo od imenovanja nekoga biskupa, osnivanja župe do plaćanja misionara i župnika. Narod je tražio mogućnosti da se oslobodi ovoga sustava. Do današnjih je dana bilo bezbroj oslobodilačkih pokreta: ustanci Indijanaca, robova i seljaka, ratovi za nezavisnost, spontani revolti s najrazličitijim ciljevima, radnički i studentski štrajkovi, narodne revolucije na cijelom kontinentu. Patronatsko je pravo ipak nadživjelo i ratove za nezavisnost. Prešlo je na nove vlastodršce i produžilo svoje važenje do u 20. stoljeće.

S industrijaliziranjem za vrijeme i nakon Drugog svjetskog rata sve brže su rasli gradovi u zemljama Latinske Amerike, posebno u Argentini, Čileu, Brazilu i Meksiku.

To je imalo nesagledive socijalne posljedice. Na cijelom je kontinentu šezdesetih godina nastala politička klima, koja je zahtijevala oslobođenje od vojnog i ekonomskog utjecaja stranaca, tzv. *imperijalizma* kao i duboke socijalne reforme. U ovom sklopu treba gledati: kubansku revoluciju; podzemnu borbu (*gerila*) u Boliviji, ali i intervenciju Sjedinjenih Država u Dominikanskoj Republici. K tomu se nadošli jaki sindikalni pokreti u Čileu, Brazilu i drugim zemljama. Važan duhovni prilog za promjenu volje davale su tzv. *teorije ovisnosti* i vizija jednoga društva koje bi moralo provoditi pravednost.

Teorija neovisnosti nastala je iz studija nekoliko gospodarstvenika koji su se početkom pedesetih godina susreli u Čileu. Oni su u okviru gospodarske komisije za Latinsku Ameriku (= CEPAL) po nalogu Ujedinjenih naroda istraživali poteškoće koje su imale zemlje Trećega svijeta. Došli su do rezultata da je bijeda siromašnih zemalja prozrokovana njihovom ovisnošću o bogatim industrijskim zemljama.

Demonstracije bezemljaša u Brazilu 1996.

Na ovom su temelju oni dali prijedloge rješenja. Teorija ovisnosti bila je najžešće kritizirana. Predbacivalo joj se prije svega da isključuje uzroke koji leže u samim siromašnim državama kao npr. zloraba vlasti od strane elita, koje rasipanjem i korupcijom, tlačenjem i nasiljem krše ljudska prava. Teorija je bila napadnuta i zato što je postojao strah da će međudržavnim ugovorima biti spriječeno širenje zapadnoga kapitalizma. Usprkos opravdanoj kritici, koju je teorija ovisnosti morala doživljavati, ona u bitnim spoznajama zadržava svoju važnost.

Reakcija na ove društvene i političke razvitke bila je koncem 60-ih godina u cijeloj Latinskoj Americi označena diktaturama i vojnim pučevima. Svi su bili obilježeni tzv. *doktrinom nacionalne sigurnosti* koja je bila razvijena strahom od komunizma u USA i posebno se prakticirala u Brazilu, Čileu i Argentini. Tisuće ljudi su bili uhićeni, mučeni, poslani u progonstvo ili proglašeni *nestalima*. Prigovor je svagdje bio isti: *opasnost za režim i kršćanski poredak vrijednosti*.

Dokidanje ustavnih prava i tlačenje, cenzura tiska i kontrola sindikata, nadzor nad političkim

strankama ili njihovo isključivanje bila su sredstva kojima su vlade učvršćivale svoju vlast. Diktature su preuzele i promicale kapitalizam i razarale građansko društvo.

Rado odobreni inozemni kapital omogućio je industrijske velike projekte a istodobno je neizmjereno povećao dug inozemstvu. Od toga su profitirali bogati kao isporučitelji kapitala i mjesni bogataši, a siromaštvo se, naprotiv, zaoštravalo na cijelom kontinentu. Povećanjem cijena nafte i velikim dobitima multinacionalnih koncerna sedamdesetih godina preplavile su rijeke dolara međunarodno financijsko tržište. To je omogućilo realiziranje ambicioznih velikih projekata s lako dostupnim i povoljnim kreditima. Dugovi inozemstvu su neizmjereno porasli, vraćanje golemih kamata i kapitala povećalo je socijalnu bijedu i bilo je suodgovorno za ponor koji se na cijelom kontinentu otvorio između siromašnih i bogatih.

U ovoj se fazi probio ekonomski liberalizam uz pomoć autoriteta diktatorske države. Sva se snaga i vrlo mnogo novca ulagalo u za to potrebnu *infrastrukturu*: naftna postrojenja, ulice, brodska

"Sloboda za Chile". Drvorez

društva, električne centrale, telekomunikacijski uređaji...

Danas kapitalističko gospodarstvo nije više upućeno na državu: na državu se prebacuje odgovornost za svako zlo u gospodarstvu. Za ovakav stav, koji vlada u cijelome svijetu, rješenje svih stvari leži u povlačenju države iz gospodarstva: sve se mora prepustiti privatnoj inicijativi. Tako se, navodno, mogu riješiti svi problemi: nezaposlenost, materijalna i duhovna bijeda, nedostatak škola i bolnica. *Slobodno tržište regulira sve samo od sebe* - dogma je kapitalizma. Postoji nešto kao *nevidljiva ruka*, koja se u slobodnoj igri brine oko ravnoteže između ponude i potražnje.

Neoliberalizam, kako se naziva ova vrsta ekonomije, zahtijeva slijepu vjeru: tržište je sposobno opskrbiti ljude svime što im je potrebno. U stvarnosti se to ipak još nikad nije dogodilo, ni u doba gospodarskog cvjetanja. Naprotiv: privatiziranje je bujalo kao korov; javna su se dobra prodavala privatnicima u zemlji i inozemstvu po niskim cijenama, što je neizbježno dovelo do ovisnosti o međunarodnom tržištu i njegovim kolebanjima; ljudi su, prije svega, pali još dublje u struju sve većega osiromašenja. Milijuni ljudi žive na ulici, pod autocestama velikih gradova, u bijednim četvrtima; broj nezaposlenih i napuštene djece postaje sve veći.

Za zastupnike ovoga gospodarskog sustava ovo nije nikakav razlog za preispitivanje modela. Po

njihovu se mišljenju uzrok bijede nalazi u tome da gospodarstvo još nije potpuno slobodno i da je podložno prevelikom broju društvenih pravila: slobodno tržište još nije ono što bi moralo biti!

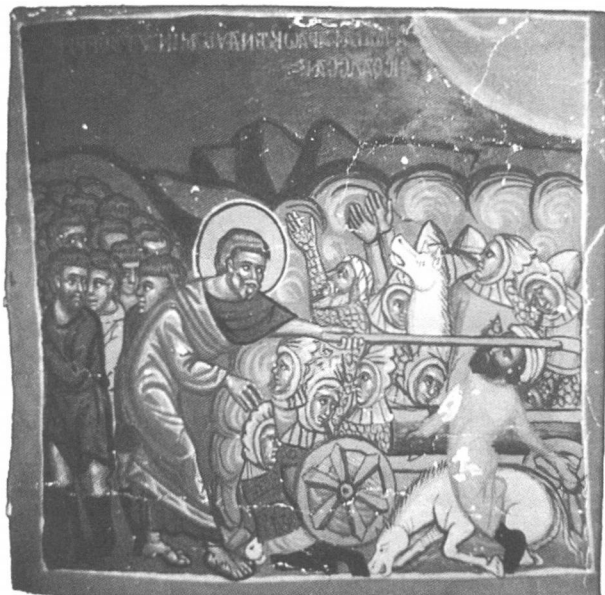
Spavaća soba siromašnih – ulica, Kalkuta

Dakle, neoliberalizam, siguran u sebe, nastavlja svoj pobjednički marš kroz cijeli svijet ne brinući se za sudbinu milijuna ljudi isključenih iz standarda. Isto ga tako malo zabrinjavaju ekološke posljedice gospodarskoga napretka. Sedamdeseatih je godina propuštena povijesna prilika za razvitak drugog gospodarskog modela (usp. Lkc 21.).

Koncem pedesetih godina nastao je u mnogim zemljama Latinske Amerike *socijalni katolicizam*: Katolička akcija i razne organizacije mladih usudile su se suprotstaviti socijalnim nepovoljnim prilikama. Postao je glasnjivi zov za socijalnim promjenama. Ovi su kritički kršćani razvili nove oblike organizacije; prodrli su u nova područja društva; širili su oslobodilačke poglede i borili se za ljudska prava. Tada je došao Drugi vatikanski koncil i Latinoamerička biskupska konferencija u Medellín (1968). Iz ovih je iskustava izrasla teologija oslobođenja.

Uskoro se dubokom promijenila politička uloga Crkve u raznim zemljama. Ono što su biskupi započeli u Medellín, potvrdili su u Puebli (1979). Otada su oni s proročkom jasnoćom osuđivali strašno siromaštvo i potiskivanje u stranu kojim su bili pogođeni široki slojevi stanovništva. Otada naviještanje Radosne vijesti ide zajedno s osudom nepravde koju mora trpjeti narod, osobito seoski svijet i radništvo. Indijanci, Afroamerikanci i žene, kao posebne

Mojsije predvodi Izraelce kroz Crveno more.
Zidna slika, 15. stoljeće

žrtve nepravde struktura, još ne dolaze u vidno polje teologije oslobođenja.

Teologija oslobođenja istražuje siromaštvo i bijedu iz dva aspekta:

- ● ● **Iz mistično-teološkog aspekta** siromaštvo se osjeća kao hula na Boga. Teologija oslobođenja izrasta iz jednoga određenog iskustva Boga. Siromaštvo se uspoređuje s ropstvom u Egiptu, Bog vidi ovu nevolju i vodi u oslobođenje (usp. Izl 2,23; 3,7-10). Ovoga Boga koji oslobađa susrećemo u siromašnima i odstranjenima. Njihova je situacija plod jednoga nepravdnog sustava koji zbog toga mora biti osuđen. On živi od gomilanja bogatstva u rukama vrlo maloga broja ljudi. Velika većina nema udjela u dobrima ovoga svijeta i osuđena je na prokletstvo života u velikom siromaštvu i na rubu društva. Iz ovoga su razloga biskupi u Medellín s proročkom hrabrošću prihvatili opredjeljenje za siromašne, za ljude koji su isključeni iz blagostanja. Ako Bog njima daje prednost, onda to mora činiti i Crkva (usp. Lekciju 19.). Ovo je opredjeljenje:
- **prioritetno**: na ljestvici vrednota i u držanju Crkve siromašnima pripada prvo značenje;
- **solidarno**: ne smije se jednostavno ostati kod lijepih riječi, nego se Crkva mora u ponašanju i u djelovanju staviti na stranu siromašnih;
- **ne isključivo**: nitko se zbog toga ne mora osjećati zapostavljenim, ni bogati, ali doduše pod uvjetom da se sa svoje strane pokrenu prema siromašnima i da se obrate.

Potvrđujemo potrebu obraćenja cijele Crkve u smislu prioritnog opredjeljenja za siromašne gledom na njihovo obuhvatno oslobođenje (Puebla: 1134; usp. 1144, 711, 1165).

- ● ● **Siromašni se ne promatraju kao objekt,** kao ljudi kojima se Crkva obraća, ili, što više, kao stvari o kojima ona vodi brigu. Siromašni su sastavni dio nove evangelizirajuće i političke snage. Oni su novi subjekt u Crkvi i u društvu: ljudi s vlastitom snagom i dostojanstvom, s inicijativom i odgovornošću. Oni se organiziraju da bi se borili za svoja prava i oni evange-

liziraju, tj. oni donose Radosnu vijest u Kristovu u Crkvu: tek kad ona preko siromašnih postane siromašnija, jednostavnija i više proročka, odgovorit će onome što Isus od nje zahtijeva (usp. 1 Kor 12; Medellín 2,9; 5,15; 10,2; 12,13; 14,7-10; Puebla 96; 485; 622; 629; 640; 1134; 1147; 1309; Santo Domingo 178ss, 296.).

1.2. Temeljna shvaćanja teologije oslobođenja

● **Bog je na stranih siromašnih**

Teologija oslobođenja misli da je stvar siromašnoga i tlačenaoga puka stvar samoga Boga. Nepravedno siromaštvo, bijeda koju podnosi veliki broj ljudi, nije nešto što se tiče političara i stručnjaka za gospodarstvo. Pravo siromaha na život ima nešto zajedničko sa stvarateljskom voljom Božjom i s Kristovom prisutnošću. To je najveći izazov pred koji nas stavlja Bog koji oslobađa. Ne radi se ipak o tome da se riješe problemi u ime siromaha. Izazov se više sastoji u tome da se čovjek izjavi solidarnim s konkretnim potrebama siromaha i da hrani njihovu nadu u slobodu.

● **Temeljno pitanje**

Kako se patničkim ljudima u Latinskoj Americi može vjerodostojno reći da ih Bog ljubi? Kako se vjera u Boga života i istine može živjeti u jednom kontekstu kojim vladaju snage smrti? Što znači vjera u živoga Boga ako se siromašni i maleni, za Isusa odabranici Božji, isključuju i, štoviše, ubijaju. Ovo je bilo temeljno pitanje, koji su sebi postavili katolički i protestantski teolozi oslobođenja. Ono nije izgubilo ništa na aktualitetu i postavlja se ne samo za Latinoamerikance. Kapitalizam se probio u cijelom svijetu i stoga je on izazov za kršćane i za franjevačku obitelj svagdje na svijetu. Siromaštvo, nepravednost, problemi okoliša i interkulturalnog dijaloga (v. lekciju 14) su svjetska pitanja. Ona se mogu riješiti samo međunarodnom suradnjom.

"Zajednički križ Južne Amerike". Slika u São Félix de Araguaia, Brazil

● **Ideja kraljevstva Božjega**

Bog je onaj koji spašava; njegovo osloboditeljsko djelovanje prelazi zemaljsku realnost. Ali on oslobađa preko ljudi i usred naše zemaljske svijesti. To je temeljno uvjerenje teologâ oslobodenja. Stoga je posve neutemeljen prigovor da teologija oslobodenja govori kao marksizam samo o zemaljskoj stvarnosti a postrani ostavlja nemjerljivost i misterij Božjega kraljevstva. Ovaj prigo-

● **Proročka obveza**

Teologija oslobodenja bit će uvijek proročka teologija, tj. ona u ime Božje mora optuživati nepravednosti. Još uvijek su prisutni čimbenici koji su doveli do njezina nastanka: broj siromašnih u svijetu nije se smanjio, naprotiv, on raste iz dana u

● **Oslobodenje kao nova paradigma teologije**

Teologija oslobodenja nije teološki nacrt koji razmišlja o samo nekoliko tema. Ona, naprotiv, želi promišljati i formulirati cijelu teologiju pod natuknicom *oslobodenje* i to iz perspektive potlačenih koji traže pravednost i bore se za nju.

Radi se, prema tome, u cjelinu o posvemašnjem oslobodenju: o osobnom, emocionalnom, duhovnom, ali i političkom, gospodarskom, socijalnom i seksualnom. U ovom smislu teologija oslobodenja nije samo drugačija, nego je jedinstvena među različitim teološkim strujanjima. Ona se prakticira *odozdo, sa stražnje strane povijesti, od ne-ljudi* (G. Gutiérrez), na stranu potlačenoga naroda i usred povijesnih zbivanja. Teologija oslobodenja podlaže kritičkom promatranju svaku teologiju koja se zaustavlja na općemu a izlazi iz konkretnih životnih situacija. Ona svako mišljenje postavlja pred jedan *drugi teološki horizont* (L. Boff). Ona je *novi način prakticiranja teologije* (= nova paradigma), kritičko razmišljanje o oslobodilačkoj praksi u svijetlu vjere (G. Gutiérrez).

vor ne pogađa teologiju oslobodenja, jednostran je i počiva na nedostatnoj odgovornosti za svijet.

Sva unutarpovijesna oslobodilačka djela podupiru i požuruju Božje kraljevstvo koje Isus naviješta i osniva. No, ona se ne nalaze sva na istoj razini: njih nadilazi Božji čin oslobodenja koji ima konačni lik koji nadilazi svijet. To označava promjenu u teološkom mišljenju: teologija oslobodenja preuzima obvezu kršćana za promjenu nepravednih i neljudskih životnih uvjeta.

dan. Ostaje neodreciva zadaća Crkve optuživati ovo kao izdaju čovjeka i kraljevstva Božjega. Stoga će uvijek morati biti kršćana koji svoju vjeru i svoje iskustvo Boga shvaćaju i žive kao izazov za oslobodenje siromašnih. Stoga ne treba samo žaliti zbog oslabljene pozornosti koja se poklanja ovome problemu; ona je nevjernost Evandelju.

Subjekt teologije oslobodenja je potlačeni narod, *siromašni* u njihovoj borbi protiv nepravednih struktura vlasti. Oslobodenje je događanje za koje sami siromašni snose odgovornost. Oni razvijaju jednu vrstu nastupanja i bore se za potrebne promjene. Siromaštvo nije samo gospodarska nevolja, prema biblijskom shvaćanju siromašni su svi koji su postali žrtvom nepravde, ljudi koji žive na rubu, iskorištavani, isključeni, bolesni, osamljeni... (usp. lekciju 19). To su ljudi koji postaju svjesni svojega siromaštva i stoga se - kao Mojsije - usuđuju ući u osobnu i društvenu oslobodilačku povijest.

Svakako, ima i među bogatima raznih oblika siromaštva: rastuća depresija, osamljenost, gubitak životnoga smisla, gubitak nade, nesposobnost za druženje... i oni su, kao i siromašni, žrtve mehanizama koji rađaju siromaštvo i bijedu. Iz ovoga je razloga svagdje potrebna duhovnost otpora, ali isto tako i nada koja računa s obećanjem oslobodajućega Boga. Gdje se ljudi, potaknuti vjerom, skupljaju da bi izborili svoje moguće oslobodenje i vežu se solidarno s potlačenim ljudima, ondje se događa teologija oslobodenja.

1.3. Pastoralne posljedice

Kao posljedica oslobodilačkih događanja promijenili su se oblici dušobrižničke pratnje, čak i samorazumljivost postojanja Crkve. Svagdje su nastajali biblijski kružoci, bazne zajednice, susedska udruženja i udruženja ratara (campesinos), ribara, prostitutki, ulične djece, stanovnika slumova...

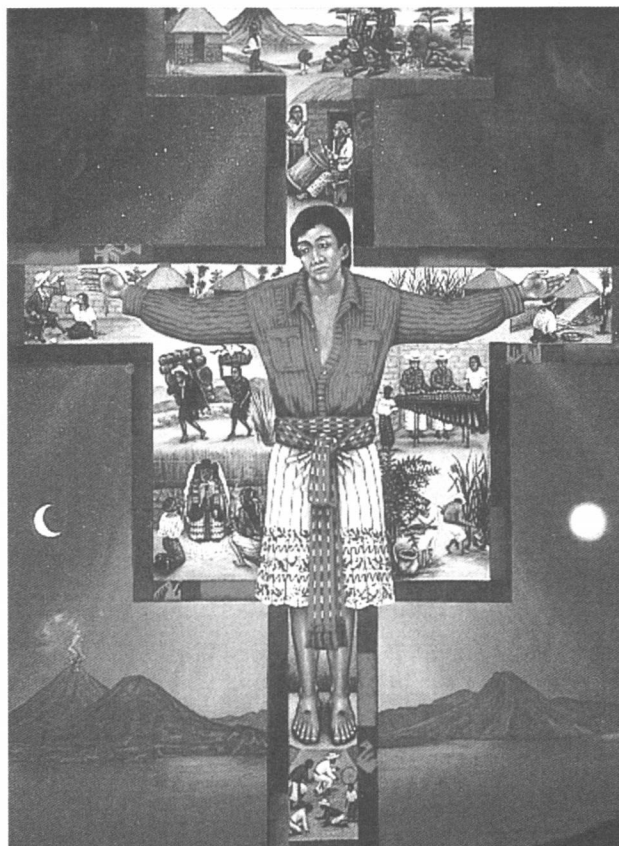
Također je nastao novi oblik misionarske prisutnosti među indigenima (usp. Lekciju 18.). Svagdje se počelo razmišljati o povijesno nastalim oblicima i o kolonijalnoj baštini kršćanstva kao i o načinu naviještanja u kulturama Latinske Amerike. Ovo se razmišljanje i danas nastavlja u diskusijama o inkulturaciji vjere i različitim kulturama, prisutnima i unutar jedne države (usp. lekciju 17).

Teologija oslobođenja tražila je dijalog sa socijalnim znanostima; nastali su brojni istraživački instituti kao i kuće za studije i obrazovanje. Već postojeći centri primili su nove impulse, provedeni su mnogi tečajevi. Sve se okretalo oko teme: Jobova mudrost i Isusove prisposode o kraljevstvu Božjem, nezaposlenost i zdravstvena skrb, predsjednički izbori i svjetski široko probijanje kapitalizma.

Communio (= zajednička povezanost) i *sudjelovanje* bile su uvijek riječi koje su davale smisao. To je imalo čitav niz praktičnih posljedica: svagdje su nastajali novi oblici vođenja zajednica, župna vijeća, dijecezanske skupštine, veliki susreti bazičnih zajednica (CEB) - sastajalo se na

Susret baznih zajednica u Brazilu

Krist iz perspektive Guatemalaca, 1995.

tisuće ljudi. Svi su bili uvedeni u inicijative, planiranje, provođenje i kritičko vrednovanje crkvenih aktivnosti. Svećenici i biskupi nisu više jedini koji su imali riječ i bili za sve odgovorni; oni su postali animatorima i osobe za vezu među zajednicama.

Tražio se dijalog sa socijalnim znanostima. Trebalo je da on potiče djelotvornost procesa promjena. Socijalno-znanstvene studije pomogle su biskupima da pišu kritičke dokumente o prihvatljivom gospodarskom modelu.

Teologija oslobođenja dala je mnoge karizmatične i proročke laike. U duhu Medellín i Pueble povezali su se odgovorni u zajednicama, pokretima, udruženjima i sindikatima da bi u Crkvi i društvu mogli kritički i korisno djelovati. Mnogi od njih danas stoje na čelu najvažnijih sindikata, stranka, ekoloških grupacija i pučkih organizacija.

Doprinos crkava za proces demokratiziranja u našim društvima imao je veliko značenje.

1.4. Mučenici

Ovaj je proces promjena zahtijevao i visoku cijenu. Mnogi su svoje zalaganje platili životom. Mi slavimo uspomenu na naše sestre i braću: stotine latinoameričkih mučenika zazivamo u našim bogoslužjima; oni trajno ostaju prisutni na našem putu vjere.

Svakoga dana u godini doziva latinoamerički *Martirolodij* (popis mučenika) u sjećanje mlade, žene, muškarce, duhovnike i biskupe. Mnogi od njih su bili članovi franjevačke obitelji i morali su umrijeti jer su se pokazali solidarnima sa stvari Božjom i sa siromašnim narodom.

"Oni žive u srcu naroda".
Maximino Cerezo, Barredo, 1982.

1.5. Novo otkrivanje Crkve

Možemo bez pretjerivanja konstatirati: teologija oslobođenja pokrenula je latinoameričku Crkvu. Ona je na mnogim mjestima dovela do novog otkrivanja Crkve. Vjera i kršćanski angažman mogli su živjeti u jednom novom obliku: na strani siromašnih protiv siromaštva, solidarno s gospodarski i politički isključenima, povezano s prezrenima. Duhovne osobe i laici, kao i biskupi i kardinali, krenuli su onamo gdje Crkve nije bilo ili gdje je bila jedva prisutna. Bilo je to vrijeme duboke pastoralne aktivnosti i proročke hrabrosti, političke svetosti i duhovnog rasta.

Ova je obnova proizvela mnoge inicijative: oblike inkulturacije (usp. Lekciju 17.) mišljenja i prisutnosti među Indijancima, crncima, ženama i manjinama. Teologija oslobođenja pokazala je razumijevanje ne samo za socijalne probleme, ona se s poštovanjem susrela s urođeničkim kulturama, s crncima, ženama, pučkom pobožnošću, kršćanskim i nekršćanskim konfesijama.

Iz: *Adveniat – Kontinent nade. Afoamerikanac*

Na ovaj je način teologija oslobođenja iz svojih korijena proizvela teološka strujanja, indigenu teologiju, feminističku teologiju, biblijsku teologiju, teologiju koja se bavi povezanošću vjere i gospodarstva, štoviše i teologiju okoliša.

1.6. Teologija oslobođenja u drugim odnosima

Od početka je zbog teologije oslobođenja dolazilo do konflikata, suprotstavljanja i progona. Oni traju i danas i u Crkvi i u franjevačkoj obitelji. Ne može se zanijekati, da se tu i tamo zastupaju stajališta koja se nisu mogla održati ili su bila štetna za vjeru. Teologija oslobođenja je možda pridonijela da se komplicirani odnosi nedopustivo pojednostave. Društvo se ne može jednostavno podijeliti na tlačene i tlačitelje. I neke su teološke formulacije mogle biti točnije i temeljitije protumačene.

Socijalno i političko oslobođenje nikako ne smije prekriti konačni i radikalni smisao oslobođenja od grijeha jer se ovo može postići samo opraštanjem i milošću Božjom (G. Gutiérrez).

Međutim, ovo je pitanje kod svih sučeljavanja igralo neznatnu ulogu. Konflikt se poglavito izazivao političkim odlukama i drugim društvenim predodžbama. Protivnici teologije oslobođenja ustrajavali su na *status quo*, tj. oni su htjeli društvo držati takvim kakvo ono jest. Oni su imali drugačije shvaćanje o onome što Crkva ima činiti, i o onome što franjevačka karizma znači usred duboke socijalne nepravde.

(Politička) kontrola danas leži globalno u rukama konzervativnih krugova. To je kod mnogih ljudi i zajednica dovelo do razočaranja i obeshrabrenja. Većina njih opet zastupa privatnu religioznost koja podupire kapitalizam. Vjera nema što tražiti u društvenim i političkim pitanjima. Na to upućuje i politika imenovanja biskupa u većini biskupskih konferencija kao i neki dokumenti Svete Stolice. To vrijedi i za Brazilsku biskupsku konferenciju koja je diljem svijeta poznata po svojoj naprednoj liniji. Crkva zaključuje dalekosežni program koji naglaske opet stavlja više na unutarnje obraćenje pojedinca a društvene uvjete potiskuje u pozadinu (= *re-evangeliziranje*). Ona daje prednost kulturi a propušta traženje temeljitih društvenih promjena.

Sudjelovanje vjernika u kršćanskom životu ograničava se na liturgijsko područje: bogoslužja i

molitvene susrete treba oblikovati življe, prijateljskije i veselije. Traži se jača prisutnost *kršćanskih vrednota* u kulturnom području. Sve je ovo, sigurno, vrlo pozitivna briga ali nije dovoljno da bi se ostvarila stvarna "communio" i sudjelovanje u životu Crkve ili društva. Konzervativno shvaćanje, po kojemu je kler stvarni subjekt, ostaje nepromijenjeno. Potpuno se ispuštaju drugi aspekti društvenoga života (politička solidarnost, nadvladavanje gospodarskih, socijalnih, ekoloških, seksualnih problema, kao i problema među spolovima) ili se na njih odgovara jednostrano ili uz samilosni osmijeh.

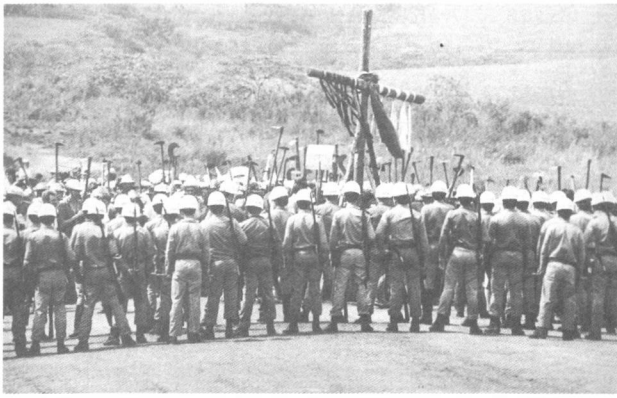
U mnogim se crkvama i zajednicama primjećuje umor ranijih vodećih osoba i *kritičkih kršćana*.

Sustavno sumnjičenje i proganjanje teologije oslobođenja ima utjecaja na život zajednica i na ponašanje biskupa. Angažirani su kršćani razočarani time što se ne provode socijalne promjene kojima su se nadali. Pritom slom socijalističkih sustava i sumnja u utopiju igraju manju ulogu od činjenice da se kapitalizam pokazao otpornijim nego što se mislilo i da se, štoviše, i dalje razvio. Ipak, teologija oslobođenja ostaje najvažnijim vrelom inspiracije za vrlo veliki broj ljudi. Njome se i dalje vode zajednice, inicijative, pastoralna vijeća, biskupi, cijele biskupije i mnogi teolozi i teologinje.

Mnogi kršćani i kršćanke uspostavljaju usku vezu između vjere i političkog angažmana; oni se zbog toga otvoreno ili prikriveno usuđuju ući u konflikt s institucijama moći i novca. Za mnoge je, među njima i mnoge franjevce i franjevke, potreba teološkog razmišljanja o tome postala egzistencijalnim pitanjem.

Njih je, doduše, mnogo toga učinilo nesigurnim: konzervativni kurs koji su centralne instance Crkve usmjerile prošlih godina; slabljenje pastoralnoga žara u mnogim zajednicama; neuspjeh socijalističkih eksperimenata u Latinskoj Americi (kraj nikaragvanske revolucije i ovapnjenje kubanskoga režima); neopozivi slom istočnoeuropskih režima; prije svega promjene svjetskih gospodarskih odnosa (usp. lekciju 21). Posljedica je toga da se teologija oslobođenja mora iznova vrednovati i još odlučnije dobiti na značenju.

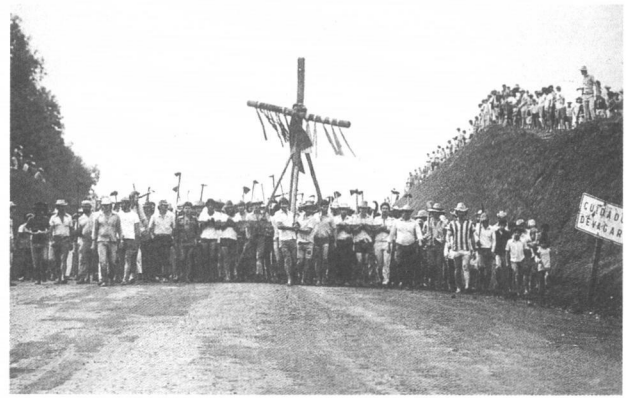

Policijci i bezemljaši u južnom Brazilu

Čitav niz centara i udruženja u mnogim zemljama Latinske Amerike trudi se oko toga.

Učinci se već osjećaju diljem svijeta. Mi sami osjećamo potrebu zastupanja teologije oslobođenja, svakako samokritički, ali ne zaboravljajući pritom njezine stvarne i izvorne nakane. Tema ostaje Evanđelje i promjena u društvu, vjera i angažman za siromašne.

Ako od ove epohe Latinske Amerike i Crkve nešto treba ostati, za što bi se ljudi i dalje željeli zalagati, onda je to ovo opredjeljenje (za siro-

mašne), izvor ljubavi koji nikada ne smije presušiti, sidrišna i stožerna točka novoga evangeliziranja kontinenta. Ovo bi opredjeljenje također trebalo biti temeljem naše duhovnosti, naše ga nasljedovanja Krista, koji je put, istina i život (Iv 14,6) (G. Gutiérrez).

Siromašni ove zemlje, siromašni ovoga kontinenta, prvi su koji osjećaju prijeku potrebu ovoga Evanđelja radikalnijega i potpunijega oslobođenja. Sakrivati ovo značilo bi varati i razočarati (Ivan Pavao II, Pismo Brazilskoj biskupskoj konferenciji, travanj 1986.).

2. Franjevački pokret i traganje za oslobođenjem

2.1. Franjo i Klara: simboli oslobađajuće Crkve

Prije mnogo godina proglasio je Dom Helder Camara svetoga Franju simbolom osloboditeljske Crkve i zaštitnikom siromašnih. Nisu slučajno franjevci i franjevke bili oni koji su se identificirali s praksom oslobođenja i s razmišljanjima koja se ovim bave. Oni su ne samo u Latinskoj Americi, nego i u drugim kontinentima pridonijeli prakticanju i življenju ciljeva teologije oslobođenja. Franjevačka karizma zahtijeva kreativnost i svjesno sudjelovanje. Kao što je Leonardo Boff konstatirao, ne moraju članovi fra-

Franjo i Klara. Umbijski majstor

njevačke obitelji prihvatiti nikakvo opredjeljenje za siromašne da bi živjeli ono što propovijeda teologija oslobođenja; dovoljno je da oni svoju franjevačku karizmu radikalno žive.

Teologija oslobođenja primila je i od franjevaca i franjevki velike poticaje: ona se inspirirala idealom onih koji su živjeli životni oblik svetoga Franje i svete Klare i stoga su se upisali u siromahe. Može se čak govoriti o franjevačkom načinu življenja i primjenjivanja teologije oslobođenja. Pritom se treba podsjetiti da su neki od najznačajnijih zastupnika teologije oslobođenja članovi franjevačke obitelji. Sestre i braća franjevačkih zajednica bili su upoznati s idejama teologije oslobođenja i primjenjivali je u praksi aktivno i angažirano. Snaga teologije oslobođenja ne stoji u knjigama koje su pisali teolozi, nego mnogo više u dnevnoj duhovnosti mnogih ljudi i zajednica. Pritom se radi o sljedećim pitanjima i problemima:

● **Politika i gospodarstvo**

Franjo je živio u jednom vremenu u kojemu je oblikovanje političkog i gospodarskog života bilo pristupačno samo manjem broju ljudi. Ipak se mogu istaknuti neki aspekti koji bi i danas mogli biti mjerodavni.

Tako su se Franjo i njegova braća opirali primiti funkcije u politici i gospodarstvu.

Srednjovjekovni su gradovi često postavljali redovnike za rizničare, tajnike i resorne upravitelje zato što su važili kao povjerljivi službenici. A upravo je to Franjo isključivao iz svoje zajednice (NbR 7,1). Sve što je vodilo do blizine novca ili moći trebalo je odbiti već u početku. Franjo je, naprotiv, tražio posao najnižih društvenih slojeva i utjecao se milostinji kad mu se ne bi platilo. Njegov odgovor na nevolju i potrebe bilo je bratstvo, a ne mrtvi i usmrćujući novac.

● **Promjene života i mišljenja**

Najprije treba reći da se Franjo osjećao bratski povezan sa svim živim stvorenjima. On pozna nevolju koju mnogi moraju trpjeti; on se odlučuje biti solidaran sa svim ljudima, posebno, međutim, s onima, koji stoje na samom rubu društva.

Tako mi je ... pogledati (Op 2,3; Npr 9,3, Usp. 1C 17, usp. također lekciju 19).

Iz ovoga se teksta mogu izvesti barem tri temeljna izričaja:

- ● ● Franjo zna da je od Boga pozvan, tj. njegovo je iskustvo vjere obuhvatno, njegov horizont shvaćanja nedjeljiv, ispunjen prisutnošću Božje ljubavi. Franjo nije nikakav čovjek *samo* vjere, niti samo pro-

I neka u punom povjerenju jedan drugome otkri-va svoju potrebu da bi ovaj pribavio ono naj-potrebnije. I neka svaki ljubi i hrani svoga brata kao što majka ljubi i hrani svoga sina" (Npr 9,10).

Za političko je područje sam Franjo iskorištavao izravne mogućnosti utjecaja koje su mu bile dane. Tako on piše *svim gadonačelnicima i konzulima, sucima i gradskim poglavarima na cijelome svijetu* da rade na ostvarivanju jednoga ljudskog poretka koji je određen mišlju na prisutnost Boga i njegova utjelovljenja. Ne može se zamisliti veće političko proročanstvo od *Pisma upraviteljima naroda*. Samo, treba pokušati razumjeti jezik koji nam danas više nije lako pristupačan. U povezanosti s Božjim utjelovljenjem, božićnom svečanošću, Franjo želi djelovati na zakone u korist siromašnih (usp. 2C 200).

Franjo je, dakle, svoja vjerska iskustva prometnuo u političko i socijalno djelovanje na takav način kakav prethodi današnjoj teologiji oslobođenja.

rok, a pogotovo nikakav socijalni reformator, on je pjesnik i mistik.

- ● ● Njegova ga duhovnost i njegova mistika ne dijele od ljudi, od njihovih bolova i patnji. Naprotiv, njegova ga jednostavnost osposobljava za solidarno djelovanje (milosrđe) što je sablažnjivo u usporedbi s modelima njegova društva.
- ● ● Ovo ga iskustvo potiče na promjenu socijalnoga položaja: *"... i napustio sam svijet"*.

Franjo se povlači iz građanskoga svijeta a time i iz odgovarajućega načina mišljenja sve ambicioznijeg asiškog građanstva; on se odvraća od logike klasnoga mišljenja, od želje neprimjećivanja socijalne bijede, od bogatstva i moći, od čuvanja vlasništva i spremnosti na nasilje. Franjo i Klara su započeli jedan novi život; puni radosti, poduzimali su stvari koje su se u logici svijeta, iz kojega su izašli, činile neprikladnim i besmislenim.

● Bratsko zajedništvo sa siromašnima

Kad je siromašni Franjo, otac siromaha, sebe uspoređivao sa svim ostalim siromasima, neugodno bi se osjećao kad bi opazio kojega koji je od njega siromašniji. No to nije bilo iz želje za ispraznom slavom nego samo poradi suosjećanja (1C 76).

Franji nije bilo stalo do solidarnosti sa siromašnima, on bi želio živjeti za siromašne i sa siromašnima, on bi želio biti jednak njima, biti njihov brat. Njegova najvruća želja - stupanje Isusovim stopama - vodi ga dosljedno do siromaha i gubavaca. On s njima želi živjeti u bratskom zajedništvu. On, da pače, od svakoga brata zahtijeva da vrijeme svoga novicijata provede s gubavcima. Za ove to znači stvarno oslobođenje koje im vraća dostojanstvo i

Pokret solidarnosti za bezemljaše u Brazilu

● Vizija i praksa promijenjenoga svijeta

Franjo miroljubivo i nenasilno pokušava u svome bratstvu živjeti alternativu vladajućega poretka. U Asizu dvije društvene klase određuju društveni život: Plemenitaši, odn. *maiores* (= viši) i obogaćeni građani, tzv. *minores* (= niži). Uz njih je veliko mnoštvo siromašnih, koji nemaju što ni reći ni jesti.

Ovom poretku Franjo suprotstavlja novi poredak: bratstvo koje proizlazi iz Evandelja (usp. Mt 10 i

Mk 10), život dosljedne solidarnosti sa siromašnima, nigdje kod kuće, uvijek na ulici ili na rubu društva. Za Franju je ova vizija bila tako odlučujuća, da ju je usvojio do najmanjih pojedinosti i utvrdio ju u svom *Pravilu* (usp. Npr 14 i Npr 16).

Franjo utemeljuje novi oblik života koji odgovara logici kraljevstva Božjega. Ovo se kraljevstvo prije svega prepoznaje po tome da se siromašnima naviješta *Vesela vijest* (usp. lekciju 4,18; 7,22). Ovaj je oblik života tako radikalno drugačiji od socijalno-političkih promjena koje naše vrijeme treba.

Franjo vraća odijelo svome zemaljskom ocu.
Ulje, 1970. Santiago, Chile

Promjenu ovoga položaja Franjo izražava govorom tijela i simbolima: on odlaže svoje građansko odijelo i vraća ga svome zemaljskom ocu; on izabire odijelo samotnika, ali i ovo brzo ostavlja, zadovoljava se odijelju sličnu vreći, koje ne dopušta nikakvo socijalno svrstavanje. On grli i njeguje prosjake i gubavce; poziva kradljivce za svoj stol; pozdravni poljubac i poljubac mira postaju za njega znakovima prijateljstva i blizine. Franjo ne želi samo socijalnu pravednost, on zahtijeva konkretnu i življenu solidarnost.

● **Kreativnost i primjena miroljubivih sredstava**

Franjo i Klara se s nepravdom svoga vremena susreću politički dalekovidno i kreativno, mudro i hrabro. Kad bi oni danas među nama živjeli, sigurno bi ohrabрили svoje sestre i braću, redovnike i laike, da se usude na teško i konfliktima nabijeno zalaganje za društvene promjene.

Legenda o gubijskom vuku pokazuje nam kako se Franjo suočava s teškim konfliktom. Treba primijetiti da je ovaj konflikt koliko osobnoga toliko i strukturalnoga značaja. Franjo pokazuje da se problem ne može sakriti niti potisnuti. Ne može ga se ni *izvana* riješiti, kao neutralni promatrač. Mora se u problem ući a pritom se ne dati voditi osjećajima; pritom se mora odlučno staviti na stranu ugroženih ljudi. Naša će nas solidarnost sa siromašnima dovesti do konfrontacije sa suvremenim *vukovima*. To su: nepravdani gospodarski tlačiteljski sustavi, politički režimi i autoritarne vlade, policajci skloni nasilju, trgovina drogom, privatne vojske i neonacisti, etničke skupine koje međusobno ratuju, dakle sve političke i socijalne snage koje ugrožavaju život i suzbijaju slobodu ljudi.

Često se nasilje i agresija ne mogu riješiti konkretnim političkim prostorom djelo-

vanja pojedinaca. Agresija ima u sebi nešto totalitarno. Ona se rađa instinktom samoodržanja i samodokazivanja ljudi. Ona se izražava u obiteljskim, društvenim i erotičnim odnosima; često u razaračkom držanju prema stvarima i prirodi. Postoji također i strukturalno nasilje koje se javlja u neljudskim radnim uvjetima, u agresiji protiv žena, u veličanju moći, u području emocionalnog i psihološkog, etničkog, političkog, gospodarskog pritiska itd. Neprihvatljivo i neljudsko u životnim uvjetima žena u mnogim regijama jest i to da se radi o skrivenim poteškoćama koje su njima postale uobičajene: to je njihova svakidašnjica i njihova kulturna tradicija.

Otkrivanje i promjena ovoga je također politička i franjevačka zadaća. Žene Latinske Amerike razvijaju u međuvremenu svoju vlastitu teologiju.

Žene u Surinamu. Iz: *Adveniat*

2.2. Izazovi teologije oslobođenja franjevačkom pokretu - novi oblici djelovanja

Teologija oslobođenja je prepoznala potrebu traženja novih polja djelovanja i oblika oslobađajuće akcije bez gubljenja iz vida opredjeljenja za siromašne. Sindikati su i stranke izgubile, doduše, na utjecaju, ali su zato druge akcijske skupine dobile na političkoj snazi i društvenom značenju: pokret za okoliš, feministički pokret, pokreti običnog puka i bezemljaša, pokret etničkih manjina i Indijanaca, međunarodni mirovni pokret; *amnesty international*, *Greenpeace*, redovnici, crkvene službe (Pastoral za ljudska prava, za djecu na ulici, za žene, za poljske radnike, *Justitia et Pax*...).

Ovi su pokreti dobro organizirani i razvijaju uspješne radne metode na području javnoga rada. Time daju važan doprinos za novo orijentiranje političkog života. Ukoliko njihovi interesi nisu ograničeni na određenu skupinu ili udruženje, oni se mogu ujediniti u nastojanju oko ostvarivanja važnih socijalnih ciljeva. Mnogi su muškarci i žene iz franjevačke obitelji, koji se identificiraju s teologijom oslobođenja, našli u ovim skupinama i pokretima važan okvir djelovanja.

Ove organizacije djeluju protiv rastuće ravnodušnosti i apatičnosti u društvu i tvore novu političku kulturu. Budući da ovi pokreti udružuju političke aktiviste, vođe pokreta za narod i okoliš, umjetnike, glazbenike, intelektualce i druge ljude iz

različitih socijalnih slojeva, nastaje nova zajednička snaga, koju nose zastupnici različitih znanosti, zvanja i religioznih konfesija. Otvaraju se nova radna područja i politička polja djelovanja, koja su vođena franjevačkom karizmom.

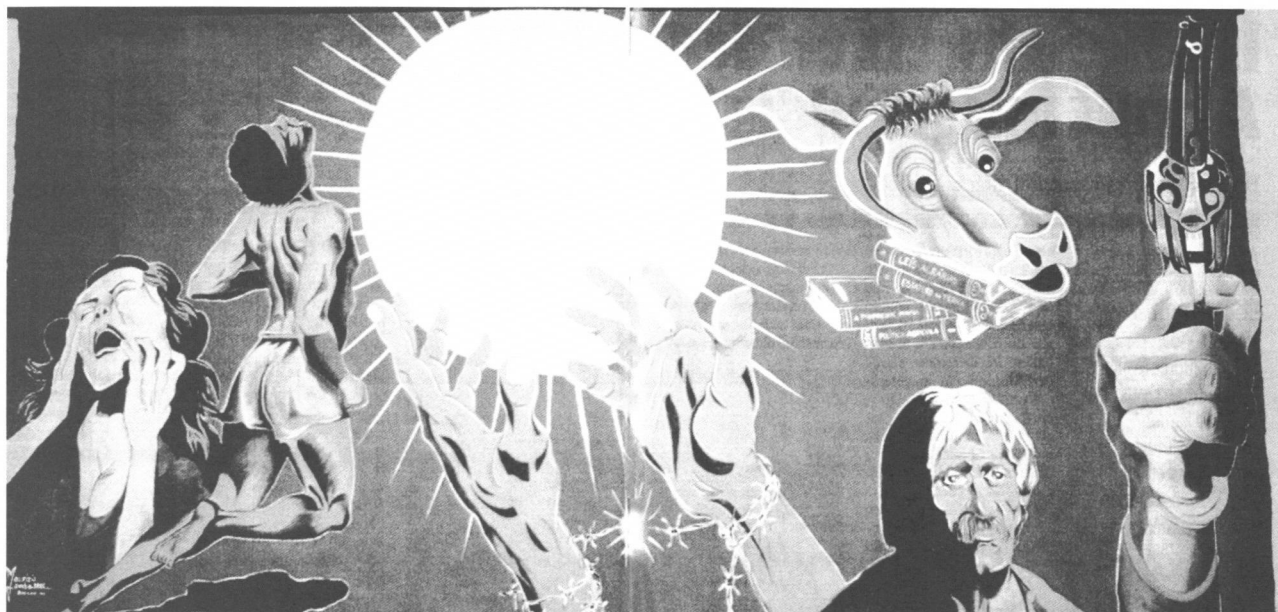
Novi socijalni pokreti radikalno kritiziraju političku moć, manipulaciju i korupcije ove moći. Konačni cilj socijalnih pokreta nije preuzimanje vlasti, nego stvaranje nove političke moći, moći odozdo, iz baze... alternative koje proizlaze iz novog civilnog društva nisu nikakve kratkoročne globalne alternative za slobodno tržišno gospodarstvo... Ne radi se, prema tome, o novoj alternativi za tržište, nego o stvaranju alternative logike tržišta (P. Richard).

Da bi se inspiracija, koja izrasta iz vjere, pretvorila u akciju, nisu potrebni nikakve vlastiti instru-

stalo mi je jasnije koliki potencijal, ali i velike deficite iskazuje naša franjevačka obitelj kad se radi o značajnoj prisutnosti u srcu naše zemlje...

Naša suradnja s Ujedinjenim narodima slijedi praktičnu logiku: ona nam nudi mogućnost priključivanja ljudima dobre volje da bi se iz svijeta odstranila nepravda i patnja. Moramo zajednički činiti ono što pojedinac ili samo jedna grana naše obitelji ne bi mogla postići (Hermann Schalück, pred Ujedinjenim narodima u New Yorku 27. listopada 1993).

Bio bi veliki grijeh propusta kad se ne bi pametno i organizirano iskoristio politički utjecaj koji međunarodni franjevački pokret može ostvariti za postizanje konkretnih i mogućih ciljeva. Na ovom se shvaćanju temelje i generalne konstitucije reda Manje braće:

Zidna slika u uredu "Komisije za seoski pastoral", São Luis, Brazil

menti. Trebalo bi se koristiti raspoloživim političkim kanalima. Oni se, razumljivo, razlikuju od zemlje do zemlje. U demokratskim sustavima postoje za to političke stranke, mediji, pučki pokreti, ustanove za obranu ljudskih prava, ženski pokret, manjinska društva, nevladine organizacije, UN i druge međunarodne organizacije.

Poziv da se misli globalno a djeluje lokalno za nas znači izazov u našem nastojanju oko uspostave novoga svijeta... Na susretu u Rijju (za vrijeme sastanka na vrhu za okoliš u lipnju 1992.) po-

Veliki dio ljudi još živi u bijedi, nepravdi i potlačivosti; neka se stoga braća sa svim ljudima dobre volje zauzmu za obnovu društva u pravdom, oslobođenju i miru u uskrsnom Kristu, neka promisle pojedinačne situacije i neka na odgovarajući način sudjeluju u pothvatima ljubavi, pravdom i međunarodne solidarnosti (art. 96, § 2).

Da politička akcija ne bi ostala nedjelotvorna i da bi došlo do zajedničkoga političkog djelovanja i do suradnje s drugim društvenim snagama, treba ispuniti sljedeće pretpostavke:

- ● ● duboko franjevačko i mistično osjećanje,
- ● ● poznavanje najvažnijih franjevačkih tekstova,
- ● ● osobna motivacija i priprema,
- ● ● dobro poznavanje povijesnog i gospodarskog razvitka društva,
- ● ● poznavanje konkurirajućih grupacija, konflikata i interesa,
- ● ● savezi s različitim organizacijama,
- ● ● suradnja s ljudima i skupinama iz različitih socijalnih slojeva i zemalja,
- ● ● mobilnost i sposobnost komunikacije na međukulturalnoj i međunarodnoj razini,

Iz toga proizlaze načini ponašanja i perspektive djelovanja:

- ● ● istupanje iz sustava koji stvara tako mnogo siromaštva,
- ● ● približavanje siromašnima, kako su nam to namrli Franjo i Klara,
- ● ● učlanjivanje u narod kao pratitelji na putu, koji s narodom solidarno dijele vjeru, simbole, religioznost, nadu i oslobođenje,
- ● ● suradnja s pučkim pokretima da bi u njih unijeli našu vjeru i našu karizmu,
- ● ● ponovno otkrivanje vrednota za životno orijentiranje, odricanje rasipne potrošnje, obveza na očuvanje stvorenja, razvoj duhovnosti stvorenja.

2.3. Zaključci

Zahvaljujući teologiji oslobođenja i njezinu zalaganju za Boga i siromašne, zahvaljujući njihovim mučenicima, prorocima i pjesnicima, zahvaljujući članovima franjevačke obitelji, danas kršćanstvo možemo gledati drugim očima. Unatoč tome, za Crkvu i sve franjevce i franjevke stalno postoji opasnost zaboravljanja siromaha.

Svjesni smo da 21. stoljeće treba više nego ikada ranije ljudi i vjerskih uzora, prožetih dubokom i zdravom duhovnošću, ljudi, koji mogu povezati

svetost života s političkom svetošću, ljudi kojih je vjera izrasla iz borbe protiv svih oblika obespravljenosti, kojih je etičko držanje jasno i koji u sebi nose veliku nadu. Takvi ljudi, koji nas podsjećaju na Franju i Klaru, služe nam kao primjer i potiču nas na djelovanje. Oni predstavljaju snagu svijesti i snagu otpora u jednom društvu, koje je, kako se čini, izgubilo smisao za solidarnost i za najdublje ljudske vrijednosti.

Kao kćeri i sinovi Klarini i Franjini ne smijemo pritom izgubiti iz vida svjetsku Crkvu. Radi se o tome da se čitavo čovječanstvo nađe za jednim stolom u kraljevstvu Božjem.

Crkveni i franjevački izvori

Biblija:	Izl 1-3; 2,23; 3,7-10; Mt 5,1-12; Mk 10; Lk 4,16-30; 7,22; 1 Kor 12
Dokumenti Crkve:	Puebla 96; 485; 622; 640; 711; 1134; 1142; 1144; 1147; 1165; 1309 Medellín 2,9; 5,15; 10,2; 12,13; 14,7-10; Santo Domingo 178ss, 296; Ivan Pavao II: Pismo u travnju 1986. Brazilskoj biskupskoj konferenciji; Govor u Santa Cecilia, Meksiko, 1979.
Izvorski spisi:	2P 75-85; 1 i 2 Pku; Npr 7,1; 9,3.10s; 14; 16; ŽK 14; Op 2,3; 22; 1C 17; 76; 2C 73; 84s; 87; 200; 1PA 15-24; PKI VI,3; LP 14; CV 21; LM VIII,6
Međufanjevački dokumenti:	Govor općeg ministra OFM Hermanna Schalücka pred Ujedinjenim narodima u New Yorku 27. listopada 1993; Generalne konstitucije Reda Manje braće, art. 96, § 2.
OFM - OFM Cap - OFM Conv	
OSC (klarise)	
OSF (TOR)	
Franjevačka zajednica: FZ	
Nadopune	

Uputa: Neka sudionici Tečaja nadopune navode izvora.

Vježbe **D**

1. vježba:

Pročitaj tekst o tlačenju u Egiptu i o Mojsijevu pozivu (Izl 1-3); Lk 4,16-30 i Mt 5,1-12

Pitanja:

1. Koje obveze proizlaze iz ovih biblijskih tekstova za zauzimanje za siromašne i protiv nepravde?
2. Što smo mi već učinili? Što još treba učiniti?

2. vježba:

Legenda o gubijskom vuku

1. korak:

Promatrajmo stvarnost u kojoj živimo

2. korak

Pročitaj priču o gubijskom vuku

Kada je sveti Franjo boravio u gradu Gubiju pojavio se u gubijskoj okolini velik, strašan i divlji vuk, koji nije razdirao samo životinje nego čak i ljude, tako da su svi stanovnici grada i okolice živjeli u velikom strahu. On se, naime, često približavao gradu. Svi su građani, kad bi izlazili iz grada, bili naoružani kao da idu u rat. Usprkos svemu tome, nisu se mogli obraniti od njega kada bi se na nj namjerali. Od straha pred tim vukom došlo je dotle da se nitko više nije usudio izaći iz grada.

Kad je za to doznao sveti Franjo, iz milosrđa prema stanovnicima grada Gubija, odluči izaći iz grada k tome vuku, premda su ga svi građani od toga odvrćali. On na sebi načini znak presvetoga križa i ode iz grada sa svojim pratiteljima, stavivši sve svoje pouzdanje u Boga. Budući da su se njegovi pratitelji bojali poći dalje, pođe on sam prema mjestu gdje je bio vuk. I gle, kakvo čudo ugledaše građani koji su izašli iz znatiželje! Vuk pođe u susret svetom Franji otvorenih ralja i približi mu se. Sveti Franjo ga blagoslovi i pozva k sebi govoreći mu: "Dođi ovamo, brate vuče! Zapovijedam ti u ime Božje da ne činiš nikakva zla ni meni a ni drugima." Čudnovato! Tek što ga je sveti Franjo blagoslovio, zatvori vuk ralje i prestade trčati. A kad mu je sveti Franjo zapovjedio da dođe k njemu, kao krotko janje baci mu se pred noge i ondje je ležao.

Pitanja:

1. Kakve situacije patnje i nepravde poznaješ?
2. Kakvi konflikti postoje u tvom okruženju i pri tvom radu?

Tada sveti Franjo nastavi: "Brate vuče, ti nanosiš mnogo štete ovom kraju, uništavajući i razdirajući Božja stvorenja bez Božjeg odobrenja. Ali nisi ubijao i razdirao samo životinje, nego si se dapače usudio ubijati i ljude koji su stvoreni na sliku Božju. Zbog toga zaslužuješ da te objese poput razbojnika i najgoreg ubojice. Sav narod te optužuje i proklinje, i svi su ti neprijatelji. Ali ja, brate vuče, želim sklopiti mir između tebe i njih, tako da hi više ne napadaš, a oni će ti oprostiti sve prijašnje krivice i više te neće ni ljudi ni psi progoniti."

Gubijski vuk. Crtež iz Južne Amerike

Kad je to sveti otac rekao, vuk pokaza kretnjama tijela, repa, očiju i prigibanjem glave da prihvaća što je sveti Franjo rekao i da će se toga držati.

Tada reče sveti Franjo: *Brate vuče, budući da si spreman sklopiti mir i držati ga, obećavam da će ti ovi ljudi davati hranu tako dugo dokle god budeš živ i nećeš nikada biti gladan jer znam da si ti ova zla činio samo zbog gladi. Budući da sam ti pribavio ovo dobročinstvo, hoću da mi obećaš da nećeš škoditi ni ljudima ni životinjama. Obećavaš li mi?" Vuk dade, kimajući glavom, očit znak da to obećava.*

Na to reče sveti Franjo: *"Brate vuče, zapovijedam ti u ime Isusa Krista da pođeš sa mnom bez straha u grad, pa da potvrdimo ovaj mir u ime Božje. Tada vuk poslušno pođe s njima kao krotko janje (Cvjetići 21).*

3. korak

Interpretacija teksta za danas

Pitanja:

1. Što izražava ovaj tekst?
Tko se pojavljuje u priči?
Što se događa među figurama u akciji?
Kako se može opisati stvarnost koja je prethodila ovom tekstu?
2. Koje osjećaje očituju figure u akciji?
Zašto?
Koji su konflikti i interesi u igri?
Zašto dolazi do konflikata?
3. Što čini Franjo?
Što on kaže?
Kako se on odnosi prema pojedinim figurama?
Kako se odnose Franjo i stanovnici Gubija?
Kako se Franjo ponaša prema vuku?

Pitanja:

1. Što nam danas kaže ovaj tekst?
2. Kakvo držanje zauzimamo prema odgovornima i prema žrtvama konflikata?
3. Kakav doprinos možemo dati za rješenje konfliktnih situacija našega društva?

3. vježba:

Sljedeći tekst je pokušaj analiziranja pisma sv. Franje upraviteljima naroda u našoj današnjoj situaciji:

Svima, koji diljem svijeta imaju moć
kraljevima i predsjednicima naroda
kancelarima i ministrima
parlamentarcima i stručnjacima
ravnateljima i upravnim vijećima

i svima, koji ovo pismo čitaju
želi

brat Franjo
vaš mali i prezreni sluga
mir i blagoslov!

Nešto morate unijeti
i u vaše političke perspektive:
sigurnost
da nam svima dolazi smrt.

Stoga vas molim
sa svim poštovanjem, za što sam
sposoban:

Ne zaboravite Boga
kad djelujete politički!
Neka vas vode Božje zapovijedi
kad oblikujete svijet!

Jer svi
koji puste da im Bog padne u zaborav
i ne poštuju njegove zapovijedi
bit će od Boga zaboravljeni.

I na času smrti
u ništa pada sve
što netko vjeruje da ima čvrsto u rukama.

I što više znanja i moći
netko gomila i protiv drugih upotrijebi,
to će više morati trpjeti
u paklu.

Iz ovoga razloga,
moja gospodo,
dajem vam jedan savjet.

Najvažniji princip
političkog djelovanja
doseže se
u simbolu kruha i vina,
u sjećanju na
sveto tijelo i na svetu krv Isusovu,
u primanju ljubavi koja se predaje
u jaslama u kojima se Bog
stavlja na stranu siromašnih i slabih,
u ponašanju, koje se odriče
moći i gospodarenja.

Ovo trebate isticati u javnosti
znakovima koji se vide i čuju
zakonima i normama,
strukturama i institucijama
službenicima i organima.

Vaša nakana treba biti:
poticati javno priznavanje
Božje ljubavi i predanja ljudima.

Njemu neka je hvala i zahvala
ne samo preko pojedinaca,
nego preko cijeloga naroda.
Jer samo gledajući njega možemo
zaista ljudski živjeti.

Ako ovo ne činite,
morat ćete polagati račun
pred sudom Božjim.

Tko ovo pismo sačuva
i slijedi,
smije biti siguran
da je blagoslovljen od Boga.

(aktualizirao A. Rotzetter)

Zadaća:

Napiši slično pismo politički odgovornima
u Tvojoj zemlji.

Prva primjena

U svom posjetu gradskoj četvrti u Meksiku godine 1979. naglasio je papa Ivan Pavao II. osobno jednu od centralnih briga teologije oslobođenja:

S velikim sam veseljem želio ovaj susret jer se osjećam solidarno povezan s vama i jer je vama, kao siromašnima, potrebna moja posebna pozornost. Razlog zato je sljedeći: Papa vas ljubi zato što ste vi odabranici Božji. Kad je osnivao svoju obitelj, Crkvu, imao je pred očima siromašne i potrebite ljude. Za njihovo otkupljenje on je poslao svoga Sina, koji se rodio siromašan i među siromašnima živio da bi nas svojim siromaštvom učinio bogatima (usp. 2 Kor 8,9) (Nagovor u Santa Cecilia, AAS, LXXI, str. 220.).

Druga primjena

Sažmi u oko deset rečenica temeljne poglede teologije oslobođenja.

Pitanja:

1. U kojoj mjeri dolazi u ovom tekstu do izražaja temeljni stav teologije oslobođenja?
2. Kakvu povezanost uspostavlja Papa između Crkve i čovječanstva?
3. U kojem odnosi stoje spasenje i ljudska dobrobit?

Pitanja:

1. U kojoj mjeri prepoznaješ u tome svoj franjevački poziv?
2. Kako se u Franjinu duhu može djelovati protiv obeshrabrenosti i potištenosti siromašnih?

Arns, P. E.,

Kardinal der Ausgebeuteten (Olten, 87).

Assmann, H./Hinkelammert, F.,

Götze Markt (Düsseldorf, 1992).

Bartsch, H.-W.,

Chile - ein Schwarzbuch (Köln, 1974).

Boff, C.,

Theologie und Praxis.
Die erkenntnistheoretischen Grundlagen der
Theologie der Befreiung (München, 1983).

Boff, C./Boff, L.,

Wie treibt man Theologie der Befreiung?
(Düsseldorf, 1986).

Boff, L.,

- Ekklesiogenesis -Die Neuentdeckung der Kirche. Basisgemeinden in Lateinamerika (Mainz, 1980).
- Aus dem Tal der Tränen ins Gelobte Land. Der Weg der Kirche mit den Unterdrückten (Düsseldorf, 1982).
- Theologie hört aufs Volk (Düsseldorf, 1983).
- Zärtlichkeit und Kraft. Franz von Assisi mit den Augen der Armen gesehen (Düsseldorf, 1983).
- Kirche: Charisma und Macht (Düsseldorf, 1985).
- Jesus Christus, der Befreier (Freiburg, 1986).
- Und die Kirche ist Volk geworden (Düsseldorf, 1987).
- Die befreiende Botschaft. Das Evangelium von Ostern (Freiburg, 1987).

Boff, L./Bühlmann, W.,

Franziskaner vor den Herausforderungen der Dritten Welt (Mattli-Dokument, 1983).

Bonnin, E. (izd.),

Spiritualität und Befreiung in Lateinamerika (Würzburg, 1985).

Camara, H. (biskup),

Gott lebt in den Armen (Olten 1986).

Cardenal, E.,

Das Evangelium der Bauern von Solentiname (Wuppertal, 1980).

Comblin, J.,

Die Basisgemeinden als Ort neuer Erfahrungen: Concilium 11 (1975) 90-100
(čitav ovaj broj obrađuje teologiju oslobođenja).

Collet, G. (izd.),

Der Christus der Armen. Das Christuszeugnis der lateinamerikanischen Befreiungstheologen (Freiburg, 1988).

Ellacuría, J./Sobrinho, J. (izd.),

Mysterium Liberationis. Grundbegriffe der Theologie der Befreiung, sv. 1 (Luzern, 1995) i sv. 2 (Luzern, 1996).

Falleto, E./Cardoso, F. H.,

Teoria da dependencia (São Paulo, 1967).

Fornet-Betancourt, R.,

- Philosophie und Theologie der Befreiung (Frankfurt, 1987).
- Befreiungstheologie: Kritischer Rückblick und Perspektiven für die Zukunft. 3 sv. (Mainz, 1997).

Frank, A. G.,

- Kapitalismus und Unterentwicklung in Lateinamerika (Frankfurt, 1969).
- Dependent accumulation and underdevelopment (London, 1978).

Goldstein, H.,

- Brasilianische Christologie: Jesus, der Severino heißt (Mettingen, 1982). (izd.), Tage zwischen Tod und Auferstehung.
- Geistliches Jahrbuch aus Lateinamerika (Düsseldorf, 1984).

Greinacher, N. (izd.),

- Konflikt um die Theologie der Befreiung. Diskussion und Dokumentation (Zürich, 1985).
- Leidenschaft für die Armen: Die Theologie der Befreiung (München, 1990).

Gutiérrez, G.,

- Theologie der Befreiung (München, 1980).
- Die historische Macht der Armen (München, 1984).
- Kleines Lexikon der Theologie der Befreiung (Düsseldorf, 1991).

Hengsbach, F. (izd.),

Kirche und Befreiung (Aschaffenburg, 1975).

Hypolito, A. (biskup),

Ohne Bekehrung geht es nicht: Publik-Forum 14 (1985) Nr. 11/12, S. XIII
(čitav ovaj dvobroj posvećen je diskusiji o teologiji oslobođenja).

Jakob von Voragine,

Legenda aurea. *S latinskog preveo R. Benz* (Heidelberg 1917, 10. izd. 1984).

Kirche in Europa und Lateinamerika

Prilog biskupa Franza Kamphausa o teologiji oslobođenja i pismo Clodovisa Boffa: Herder Korrespondenz 39 (1985) 171-183.

Lehmann, K.,

Theologie der Befreiung (Einsiedeln, 1977).

Lohfink, N./Lohfink, G.,

Gott auf der Seite der Armen. Ein biblischer Beitrag zur Theologie der Befreiung (Freiburg, 1985).

Lohrscheider, A.,

Gemeinschaften ändern Amt und Lebensstil des Erzbischofs: Latinamerica Press, 27.6.1985.

Lorscheider, A./Arns, P. E./Boff, L. u. C.,

Befreiung und Theologie. Beiträge zur aktuellen Diskussion: Missionszentrale der Franziskaner (izd.), niz: Berichte - Dokumente - Kommentare, Heft 27 (Bonn, 1985) 26f.

Metz, J. B.,

- Jenseits bürgerlicher Religion (München, 1980).
- (izd.) Die Theologie der Befreiung (Düsseldorf, 1986).

Mission aktuell,

Illustrierte des Internationalen Katholischen Missionswerkes br. 2 (Aachen ožujak/travanj 1985) 4.

Missionszentrale der Franziskaner (izd.),

iz niza: Berichte - Dokumente - Kommentare:

- sv. 5: Kirchliche Basisgemeinden, Ursprung und Entwicklung (Bonn, 1980).
- sv. 6: Kirchliche Basisgemeinden im Dialog (Bonn, 1980).
- sv. 14: Theologie der Befreiung. Eine kritische Wertung aus franziskanischer Sicht (1982).
- sv. 27: Befreiung und Theologie (Bonn, 1985).
- sv. 31 : Rom und die Befreiungstheologie (Bonn, 1986).
- sv. 32: Den Hungernden das Land. Die Kirche Brasiliens im Konflikt um die Landreform (1986).
- sv. 42: 1992: Kein Grund zum Feiern. Die Kirche und die Eroberung eines Kontinents (Bonn, 1989).
- sv. 43: Ende einer Hoffnung (Bonn, 1989).
- sv. 44: Dein Wort ist Leben. Bibelmeditationen lateinamerikanischer Ordensleute (Bonn, 1990).
- sv. 45: 500 Jahre Indianer-Widerstand. Die Indios melden sich zu Wort (Bonn, 1990).
- sv. 57: Arbeiterpastoral. Gottes befreiende Botschaft (Bonn, 1994).
- sv. 62: Annäherung an die Anderen. Befreiungstheologische Sommerschule (Bonn, 1995).
- sv. 66: Neoliberalismus. Das neue Kreuz des Südens (Bonn, 1996).

Müller, A.,

Alles hat seine Zeit. Gedanken über Gott und die Welt (Bonn, 1997).

Mwoleka, Ch. (biskup Rulenge, Tanzania),

Christliche Gemeinschaften mit menschlichem Gesicht: Missions-Informationen 7-8/1977.

Nogglér, O.,

Das Leben teilen: Franziskaner unter Indianern: A. Camps/G.W. Hunold (izd.): Erschaffe mir ein neues Volk (Mettingen, 1982) 106-118.

Nell-Breuning, O. von (DI),

Marxismus - zu leicht genommen: Stimmen der Zeit 110 (1985) 87-91.

Pieris, A.,

Theologie der Befreiung in Asien (Freiburg, 1986).

Pünder, G.,

Das Volk Gottes ergreift die Initiative: Publik-Forum br. 11/12, svibanj 1985.

Richard, P.,

La Teología de la Liberación en el Nuevo Orden Internacional: Resistir por la Vida (San José, 1993).

Romero, O. A.,

- Für die Armen ermordet. Wie der Erzbischof von San Salvador das Evangelium verkündet hat (Freiburg, 1982).
- Blutzeuge für das Volk Gottes (Olten, 1986).

Rotzetter, A.,

Von Demut, Frieden und anderen Torheiten (Freiburg/CH, 1990).

Seibel, W. (izd.),

Daß Gott den Schrei seines Volkes hört (Freiburg, 1987).

Tajništvo Njemačke biskupske konferencije, (izd.),

Die Kirche Lateinamerikas. Dokumente der II. und III. Generalversammlung des Lateinamerikanischen Episkopats in Medellín und Puebla: Stimmen der Weltkirche 8 (Bonn, 1979) 232-233; 243.

Simpfendörfer, W.,

Ansätze einer Praxis und Theologie der Befreiung für West-Europa. Referat anlässlich der Tagung der Evangelischen Akademie Tutzing vom 14./16.12.1984. Tutzing Materialien (19/1985).

Sobrino, J.,

Der Glaube an den Sohn Gottes aus der Sicht eines gekreuzigten Volkes: Concilium 18 (1982), 171-176.

The Church in Revolt,

The Illustrated Weekly of India. 3.-9.3.1985.

Torres, S.,

Nichts kann die Befreiungstheologie aufhalten: A New Way of Being Church. Interviews and Testimonies from Latinamerica Press (Lima, 1984) 35s.

Vamos caminando,

Machen wir uns auf den Weg. Glaube, Gefangenschaft und Befreiung in den peruanischen Anden (Freiburg/CH, 1983).

Venetz, H. J./Vorgrimler, H. (izd.),

Das Lehramt der Kirche und der Schrei der Armen. Analysen zur Instruktion der Kongregation für die Glaubenslehre über einige Aspekte der Theologie der Befreiung (Freiburg/CH / Münster, 1985).

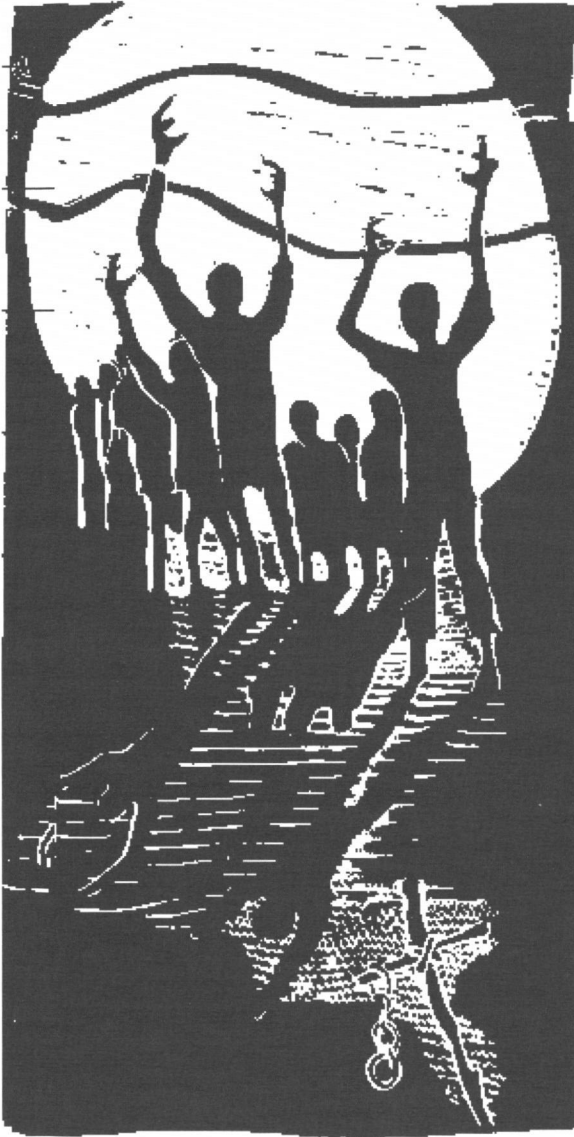
Waldenfels, H. (izd.),

Theologen der Dritten Welt. Elf biographische Skizzen aus Afrika, Asien und Lateinamerika (München, 1982).

Psalam 126

Kada dođe dan
u kojemu će zasjati naša pobjeda
kao svjetlo u tami,
bit će kao u snu.

"Pomozite nam svima". Jacob Matrose

Smijati ćemo se i pjevati od radosti.
Tada će drugi narodi o nama reći:
"Velike im stvari učini Gospodin."
Da, on čini velike stvari nama;
zbog toga smo veseli usred patnje.

Gospodine, raskini okove poniženja
i smrti,
kako si učinio na slavni dan
svoga uskrsnuća.
Daj da oni koji u suzama
siju sjeme pravednosti
i slobode,
s veseljem žanju mir i pomirenje.
Oni koji plačući izlaze kao glasnici tvoje ljubavi,
vraćat će se, pjevajući od veselja,
zato što postaju svjedocima
kako tvoja ljubav
nadvladava mržnju u tvome svijetu.

Zephanja Kameeta

Rad s Osnovnim tečajem o franjevačkoj misionarskoj karizmi

- Lekcije
- Dokumenti Crkve i Reda
- Franjevački izvorni spisi

"Osnovni tečaj o franjevačkoj misionarskoj karizmi" (CCFMC) je otpočetak koncipiran i obrađen međufanjevački, internacionalno i interkulturalno. On obuhvaća 25 lekcija u formatu A4 s prosječno 30 stranica. Na početku je uvod u strukturu i metodu učenja tečaja.

Dokumenti Crkve

- Dekret o misijskoj djelatnosti Crkve "Ad Gentes"
- Izjava o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama "Nostra aetate"
- Apostolsko pismo "Evangelii nuntiandi"
- Držanje Crkve prema pripadnicima drugih religija
- Enciklika "Redemptoris Missio"
- Enciklika "Redemptor Hominis"
- Dijalog i naviještanje
- Za budućnost u solidarnosti i pravednosti
- Papinsko vijeće "Cor unum"

Dokumenti Reda

- Medellín, 1971: Generalni kapitul OFM
- Madrid, 1973. Pozvanje našega Reda danas
- Mattli, 1978. Treće plenarno vijeće OFM Cap
- Mattli, 1982. Međufanjevačka poruka
- Asiz, 1982. Konferencija o islamu
- Gubbio, 1982. Izjava o ekološkoj situaciji
- Bahia, 1983. Vijeće Reda OFM
- Pravilo Trećeg reda

Franjevački izvorni spisi

- Spisi svetog Franje Asiškog
- Spisi svete Klare
- Život i čudesa svetog Franje Asiškog (Toma Čelanski)
- Legenda trojice drugova
- Legenda Perusina
- Franjo, anđeo sa šest pečata (prema svetom Bonaventuri)

Struktura tečaja

A. Franjevačka obitelj – nositeljica posebne misije

1. Kršćanstvo kao religija utjelovljenja
2. Franjevačka obitelj
3. Međufranjevačka suradnja danas
4. Formacija i daljnja formacija

B. Temelji franjevačke misionarske karizme

5. Biblijsko-proročka podloga franjevačke misije
6. Izvor misije u tajni Trojstva
7. Franjevačka misija prema ranim izvorima
8. Vjernost i izdaja: povijest franjevačke misije
9. Franjevačka misija prema suvremenim izvorima

C. Religiozno-mistična dimenzija franjevačke misionarske karizme

10. Jedinstvo kontemplacije i misije
11. Odluka za Krista i univerzalna širina
12. Univerzalno bratstvo/sestrinstvo: pomirenje s Bogom, čovjekom i prirodom
13. Franjevačko poslanje i naviještanje Riječi
14. Sestre i braća u sekulariziranom svijetu
15. Dijalog s drugim religijama – franjevački put
16. Susret s muslimanima
17. Interkulturacija kao franjevačka zadaća
18. Franjevački san jedne ameroindijanske Crkve

D. Socijalno-politička dimenzija franjevačke misionarske karizme

19. Franjo Aisiški i opredjeljenje za siromašne
20. Teologija oslobođenja iz franjevačke perspektive
21. Proročka kritika društvenih sustava iz franjevačke perspektive:
Prvi dio: kapitalizam
Drugi dio: marksizam
22. *Kao muško i žensko stvori ih...*
Franjevački izazov
23. Franjevački mirotvorni rad
24. Naš odnos prema znanosti i tehnici

Sažetak

25. Stalna zadaća franjevaca u Crkvi